अगस्त्यो मैत्रावरुणिः।आप्रीसूक्तं (१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्, ३ इळः, ४ बर्हिः, ५ देवीर्द्वारः, ६ उषासानक्ता, ७ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभारत्यः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः ।गायत्री ।

समिद्धो अद्य राजसि देवो देवैः सहस्रजित्। दूतो हव्या कविर्वह॥ १.१८८.०१

देवः सन्। देवैः- देवताभिः। सहस्रजित्- अनन्तजित् सन्। अद्य- इदानीम्। समिद्धः- सम्यगिद्धः। राजसि- विराजसे। कविः- क्रान्तदर्शी सन्। दूतः- देवमनुष्ययोर्मध्ये दूतः सन्। हव्या- चरुपुरोडाशध्यानभावनादिकं हव्यम्। वह- प्रापय ॥१॥

तनूनपाद्तं यते मध्वा यज्ञः समज्यते। दधत्सहस्रिणीरिषः॥ १.१८८.०२

सहस्रिणीरिषः- अनन्तलोकहितसङ्कल्पान्। दधत्- धारयन्। तनूनपात्- अस्मत्तनुजः सन्। ऋतम्- प्रकृतिनियतिप्रतीकास्मद्यज्ञम्। यते- अग्निर्गच्छति। मध्वा- सोमेन। यज्ञः- अस्मदुपासनम्। समज्यते ॥२॥

आजुह्वानो न ईड्यो देवाँ आ वक्षि यज्ञियान्। अग्ने सहस्रसा असि॥ १.१८८.०३

आजुह्वानः- आह्वयमानः। नः- अस्माकम्। ईड्यः- स्तुत्यः। यज्ञियान्- पूज्यान्। देवान्। आ वक्षि- आवह। अग्ने। सहस्रसाः- अनन्तदः। असि ॥३॥

प्राचीनं बर्हिरोजसा सहस्रवीरमस्तृणन्। यत्रादित्या विराजथ॥ १.१८८.०४

Dr. Rangaraji

यत्र । आदित्याः- अखण्डप्रकृतिजा यूयम् । विराजथ- विशेषेण राजध्वम् । तत्र । ओजसा- तेजसा । प्राचीनम्- प्रागग्रं पुराणं वा । बर्हिः- दर्भासनं चित्ताकाशं वा । बर्हिःशब्दोऽन्तरिक्षनामसु पठितः । अस्तृणन्- आच्छादयन् ॥४ ॥

विराट् सम्राड्विभ्वीः प्रभ्वीर्बह्वीश्च भूयसीश्च याः।दुरो घृतान्यक्षरन्॥ १.१८८.०५

विराट्- विविधरूपेषु विशेषेण विराजमानाः । सम्राट्- सम्यक् विराजमाना देवाः । विभ्वीः- विशेषभूतानि । प्रभ्वीः- प्रकर्षभूतानि । बह्वीः- प्रभूतानि । भूयसीश्च याः- अधिकानि यानि । घृतानि- पूतचित्तानि ज्योतिर्मयानि । दुरः- स्वर्गद्वाराणि । अक्षरन्- क्षरन्ति ॥५ ॥

सुरुक्मे हि सुपेशसाधि श्रिया विराजतः। उषासावेह सीदताम्॥ १.१८८.०६

सुरुक्मे- हिरण्मय्यौ । सुपेशसौ- शोभनरूपिण्यौ । श्रिया- शोभया । विराजतः- प्रकाशेते । उषसौ- रात्रिरुषाश्च । इह- अत्र । सीदताम्- आगत्य तिष्ठताम् ॥६ ॥

प्रथमा हि सुवाचसा होतारा दैव्या कवी। यज्ञं नो यक्षतामिमम्॥ १.१८८.०७

प्रथमा- मुख्यौ । सुवाचसा- शोभनमन्त्रौ । होतारा- देवाह्वातारौ । दैव्या कवी- दिव्यौ क्रान्तदर्शिनावश्विनौ । इमम्- एतम् । नः- अस्माकम् । यज्ञम्- उपासनम् । यक्षताम्- यजताम् ॥७ ॥

भारतीळे सरस्वति या वः सर्वा उपब्रुवे। ता नश्चोदयत श्रिये॥ १.१८८.०८

इळे- स्तुतिमयि । सरस्वति- तदन्तर्गतरसचोदनशक्ते । भारति- तदन्तर्गतभावनाभरणशक्ते । अदितिर्मही वा अखण्डप्रकृतिः । सर्वजगदाधारभूता । समस्तजगतां मूलशक्तिर्मूलप्रकृतिर्वा । सैव

Dr. Rangaji

हृदि सर्वभावनानां भरणप्रकरणे भारतीति कथ्यते। याः। वः- युष्मान्। सर्वाः। उपब्रुवे- आह्वये। ताः। नः- अस्मदर्थम्। श्रिये- श्रेयसे। चोदयत- प्रेरयत ॥८॥

त्वष्टा रूपाणि हि प्रभुः पशून्विश्वान्समानजे। तेषां नः स्फातिमा यज॥ १.१८८.०९

प्रभुः- स्वामी। त्वष्टा- तनूकरणदेवता सूर्यः। विश्वान् पशून्- सर्वस्य जीवलोकस्य। रूपाणि। समानजे- व्यक्तीकरोति। तेषाम्- पशूनाम्। स्फातिम्- वृद्धिम्। नः- अस्माकम्। आ यज- देहि ॥९॥

उप त्मन्या वनस्पते पाथो देवेभ्यः सृज। अग्निर्हव्यानि सिष्वदत्॥ १.१८८.१०

वनस्पते- भूरुह। त्मन्या- स्वयमेव। देवेभ्यः पाथः- देवयानम्। उप सृज। अग्निः। हव्यानि। सिस्वदत्- आस्वादयतु। भूरुहो भौमभोगाः। भूरुहजसमित्समर्पणमग्नये भौमभोगसमर्पणमेव। केवलाहङ्काराय भौमभोगदानमहङ्कारवर्धकमेव। तमेवाग्नये सर्वभूतहितक्रतवे समर्पयामश्चेदध्यात्मवृद्धये यज्ञो भवति। ॥१०॥

पुरोगा अग्निर्देवानां गायत्रेण समज्यते। स्वाहाकृतीषु रोचते॥ १.१८८.११

देवानां पुरोगाः- देवसेनापतिः। अग्निः। गायत्रेण- गायत्रसाम्ना। समज्यते- सम्यग्लक्ष्यते। स्वाहाकृतीषु- स्वाहाकारेषु। स्वाहोपलक्षिताह्वानेषु। सुष्ठु आभिमुख्येन आह्वानं स्वाहा। ह्वेञ् शब्दे। रोचते- शोभते ॥११॥

Dr. Rangaji